

۲۰۳۲۵۵۴

قانون جرم سیاسی در بوته نقد

همراه با سیاست جنایی اسلام (فقه امامیه)

در قبال جرایم سیاسی

مؤلفان:

کتب‌نویس محسن موسوی فر

استادیار دانشگاه علوم اسلامی رضوی

انتیم خسروی

مدرس دانشگاه و دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی

دانشگاه علوم اسلامی رضوی

انتشارات امجد

سرشناسه	: موسوی فر، سیدمحسن، ۱۳۴۷-
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	: قانون جرم سیاسی در بوته نقد: همراه با سیاست جنایی اسلام (فقه امامیه) در قبال جرایم سیاسی / مولفان سیدمحسن موسوی فر، کاظم خسروی.
مشخصات نشر	: تهران: امجد، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۸۱۴-۹-۲
حیثیت نشر نویسی	: قیفا
	رده بندی کنگره : ۱۳۹۸ ق ۸۵۵/م ۴۴۱۵/م رده بندی دیویی : ۳۴۵/۵۵۰۲۳۱ شماره کتابشناسی : ۵۶۴۹۹۰۱ ملی
موضوع	: جرایم سیاسی -- ایران Political crimes and offenses -- Iran
موضوع	: جرایم سیاسی -- جنبه های مذهبی -- اسلام Political crimes and offenses -- Religious aspects -- Islam
شناسه افزوده	: خسروی کاظم، ۱۳۶۷ اردیبهشت-

نوزجر سیاسی در بوته نقد

همراه با سیاست جنایی اسلام (فقه امامیه) در قبال جرایم سیاسی

مؤلفان: دکتر سید محسن موسوی فر / کاظم خسروی

انتشارات امجد

چاپ اول : ۱۳۹۸

نسخه : ۵۰

حق چاپ محفوظ و منحصر «امجد» است.

دفتر مرکزی امجد:

تهران، خیابان منیری جاوید، پلاک ۵۷، طبقه دوم شه

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۶۳۰۵۹ - ۶۶۴۱۱۹۳۲

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۸۱۴-۹-۲

ISBN: 978-600-97814-9-2

فروشگاه: خیابان منیری جاوید، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۹

تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

فهرست مطالب

۹	مقدمه
	فصل اول: بررسی رویکرد قانونگذار در رابطه با تعریف و گسترده‌ی
۱۳	جرایم سیاسی
۱۳	مبحث اول: تاریخچه تحولات جرم سیاسی
	گفتار اول: دوران باستان تا اوایل قرن نوزدهم میلادی (وجود نظام
۱۴	تشدیدی)
۱۵	گفتار دوم: اواسط قرن نوزدهم (پیدایش نظام ارفاقی)
	گفتار سوم: اواسط قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم (بازگشت به نظام
۱۶	تشدیدی)
۱۸	مبحث دوم: تعریف جرم سیاسی
۲۲	گفتار اول: ضابطه‌ی تعریف جرم سیاسی
۲۲	۱- ضابطه‌ی افکار عمومی
۲۳	۲- ضابطه‌ی زمان وقوع جرم
۲۳	۳- ضابطه‌ی کیفیت وقوع جرم
۲۴	۴- ضابطه‌ی عامل اهم
۲۴	۵- ضابطه‌ی ذهنی یا درون ذاتی یا شخصی
۲۵	۶- ضابطه عینی یا بیرون ذاتی یا موضوعی
۲۶	گفتار دوم: ضابطه‌ی قانونگذار در تعریف جرم سیاسی
۲۹	مبحث سوم: احصاء جرایم سیاسی در قانون جرم سیاسی
۳۱	گفتار اول: توهین یا افتراء به مقامات داخلی مصرح در قانون:
۳۳	گفتار دوم: توهین به مقامات سیاسی کشورهای خارجی
	گفتار سوم: جرایم مندرج در بندهای (د) و (ه) ماده ۱۶ قانون فعالیت
	احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا

اقلیت‌های دینی شناخته شده مصوب ۱۳۶۰/۶/۷، و جرایم انتخاباتی و نشر

- ۳۵..... اکاذیب
- ۳۷..... مبحث چهارم: استثناءات جرم سیاسی در قانون جرم سیاسی
- ۳۸..... گفتار اول: جرایم مستوجب حد، قصاص و دیات
- ۴۰..... گفتار دوم: سوء قصد به مقامات داخلی و خارجی
- ۴۵..... گفتار سوم: جرایم آدم ربایی و گروگان گیری
- ۴۶..... گفتار چهارم: هوایماریایی
- ۴۷..... گفتار پنجم: جاسوسی و افشای اسرار
- ..... گفتار ششم: اختلال در داده‌ها یا سامانه‌های رایانه ای و مخابراتی به کار
- ۴۸..... گرفته شده رای ارائه خدمات ضروری عمومی یا حاکمیتی
- ..... گفتار هفتم: سایر جرایم موضوع بندهای (ت)، (ث)، (ج)، (چ)، (خ) و (د)
- ۴۸..... موضوع ماده ۱۰ قانون جرم سیاسی
- ۵۰..... مبحث پنجم: وجود نظام ارفاقی در پبال مجرمین سیاسی
- ۵۱..... گفتار اول: حضور هیأت منصفه در روی رسیدگی
- ۵۳..... گفتار دوم: دادرسی علنی
- ..... گفتار سوم: مجزا بودن محل نگهداری در مدت بازداشت و حبس
- ۵۴..... از مجرمان عادی
- ۵۴..... گفتار چهارم: ممنوعیت از پوشاندن لباس زندان در طول بازداشت و حبس
- ۵۵..... گفتار پنجم: ممنوعیت اجرای مقررات ناظر به تکرار جرم
- ۵۶..... گفتار ششم: غیر قابل استرداد بودن مجرمین سیاسی
- ۵۷..... گفتار هفتم: ممنوعیت بازداشت و حبس به صورت انفرادی
- ۵۹..... فصل دوم: سیاست جنایی اسلام (فقه امامیه) در قبال جرایم سیاسی
- ۶۱..... مبحث اول: بغی
- ۶۳..... گفتار اول: شرطیت یا عدم شرطیت حضور امام معصوم (ع)
- ۶۸..... گفتار دوم: گروهی یا فردی بودن بغی

فهرست مطالب □ ۷

- گفتار سوم: اقسام بغات ۷۲
- مبحث دوم: محاربه ۷۳
- گفتار اول: همگرایی سوء نیت خاص با افساد فی الارض ۷۴
- گفتار دوم: تعیینی یا تخییری بودن مجازات‌های محاربه ۷۹
- مبحث سوم: ارتداد ۸۰
- گفتار اول: مجازات ارتداد ۸۱
- گفتار دوم: واکاوی ادله فقیهان در مجازات ارتداد ۸۳
- گفتار سوم: مفهوم ارتداد در روایات ۸۴
- مبحث چهارم: روی سیاست جنایی اسلام در قبال جرایم بغی، محاربه و
ارتداد ۸۷
- نتیجه گیری ۹۳
- کتابشناسی ۹۷

www.ketaboo.ir

مقدمه

در مقابل راییم عمومی که دارای قواعد ماهیتی و شکلی مشترک و صلاحیت عام دادگشاییها هستند، جرایم اختصاصی قرار می‌گیرند که تابع قواعدی غیر از قواعد عام نظر بر راییم عمومی می‌باشند.^۱ جرم سیاسی از این مقوله می‌باشد. به نظر می‌رسد بعد از نذر بشر از دوران حاکمیت خصوصی و استقرار دولت و حاکمیت-حتی در ابتدایی‌ترین شکل آن- این جرم وجود داشته است. البته ناگفته نماند که جرم قتل سیاسی به خاطر انگیزه‌ها و اغراض سیاسی و رقابتی در دوران باستان امری شناخته شده بود. چنانچه یونانیان مطابق طرح دکترین «مستبد-ستمگر کشی»^۲، قتل یک ستمگر را نه تنها موجه، بلکه عملی قهرمانانه و مستحق قدردانی عمومی می‌دانستند.^۳

۱- با این توضیح که در حقوق جزا جرایم از لحاظ عناصر تشکیل دهنده آن تقسیم بندی شده است. از آن جمله تقسیم آن‌ها از نظر رکن روانی به جرایم عمومی و جرایم سیاسی است. این تقسیم بندی در واقع بر مبنای ماهیت جرایم صورت می‌گیرد. برای اطلاعات بیشتر رک: محمد جعفر حبیب زاده، محاربه در حقوق کیفری ایران، ص ۱۸۷. سید محمد، هاشمی، تحلیل حقوقی جرایم سیاسی و مطبوعاتی، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۱۰، بهار و تابستان ۱۳۷۱، ص ۱۰۸. و، حسن، فراهانی، بررسی تفصیلی طرح و لایحه جرم سیاسی، مجله معرفت، شماره ۴۶، مهر ۱۳۸۰، ص ۸۳.

2-Tyrannicide

۳- نجفی ابرنآبادی، علی حسین، هاشم بیکی، حمید، دانشنامه جرم شناسی، ص ۵۲-۵۳.

جرم سیاسی در روند رسیدگی‌های کیفری تابع قواعدی غیر از قواعد عام ناظر بر جرم عمومی می‌باشد. به طوری که اگرچه در دوران باستان تا اوایل قرن نوزدهم، نظام تشدید مجازات برای مجرمین حاکم بود، اما از اوایل قرن نوزدهم، بایدبایش افکار آزادیخواهانه و توجه به انگیزه شرافتمندانه، یک نظام ارفاقی در قبال این مجرمین بوجود آمد که امتیازات و ارفاقات خاصی را در مجازات این افراد قائل شد. در اواخر قرن نوزدهم و خصوصاً اوایل قرن بیستم، ظاهر رژیم‌های فاشیستی و سوسیالیستی و گسترش عملیات تروریستی و آنارشیستی، این دیکتاتوری‌های نظامی در رأس کشورهای جهان، دوباره نظام تشدید حکم فرما شد. اما امروزه حقوقدانان و قانونگذاران کشورهای مختلف به خاطر وجود اصل عقیدتی و سیاسی - وجود افکار آزادیخواهانه - و توجه به هیفت‌های جرم سیاسی و کیفرشناسی - توجه به انگیزه‌ی شرافتمندانه - از نظام تشدید فاصله گرفته و به نام ارفاقی تمایل پیدا کرده اند.

گفتنی است نظام‌های کیفری مختلف در واکنش به جرم و انحراف، دارای برخورد‌های متفاوتی هستند. چنانچه بسیاری از این نظام‌ها که در واکنش به انحرافات نیز، از پاسخ‌های کیفری و سرکوبگرانه استفاده می‌نمایند، به نظام‌های دارای سیاست جنایی اقتدارگرای فراگیر یا تودیتیر می‌شود. به نظر می‌رسد نظام کیفری اسلام برخلاف نظر برخی از محققان از یک سو؛ با تضییق جزم انگاری بسیاری از جرائم، خصوصاً جرائم حدی هستند می، محاربه و ارتداد که شائبه‌ی شمول آنان بر جرم سیاسی نیز می‌رود، و از سوی دیگر؛ عدم برخورد کیفری با کسانی که رفتارشان از صیرف بیان و ایرر عقیده‌ی مخالف با حکومت اسلامی تجاوز نموده است، از سیاست جنایی توتالیتر بسیار فاصله دارد.

در هر حال قانونگذار ایرانی بعد از گذشت سال‌های متمادی و سکوت و اهمال غیر قابل توجه، سرانجام با تصویب قانون شش ماده‌ای جرم سیاسی در

تاریخ ۱۳۹۵/۳/۴ به وظیفه ای که اصل ۱۶۸ قانون اساسی در رابطه با تعریف جرم سیاسی برعهده‌ی وی گذاشته بود، جامه‌ی عمل پوشاند. آنچه ما نیز در ادامه به آن خواهیم پرداخت، تحلیل قانون مذکور و بررسی نوع نگرش قانونگذار اعم از ارفاقی یا تشدیدی بودن برخورد در قبال مجرمین سیاسی و هم چنین سیاست جنایی اسلام در قبال جرایم سیاسی خواهد بود.^۱

در فرجام از مدیر محترم انتشارات امجد همکاران محترمشان که در آماده سازی و چاپ این اثر قبول زحمت نموده اند، سپاسگزاری می نمایم.

۱- گفتنی است که قبل از تصویب قانون جرم سیاسی و پرداختن به آن در این نوشتار، پایان نامه‌هایی در این رابطه در دانشگاه‌های کشور نگاشته شده است که به برخی از آن‌ها جهت اطلاع خوانندگان اشاره می‌شود: ۱- دولو، مصطفی، تعریف جرم سیاسی با عطف به نحوه برخورد با مخفیین در سیره امام علی (ع)، دانشگاه تربیت معلم، تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، کارشناسی ارشد، ۱۳۹۰. ۲- علیمردانی، مرتضی، بررسی تمیزی جرایم امنیتی و سیاسی در حقوق ایران، دانشکده پیام نور تهران، دانشکده علوم انسانی، کارشناسی ارشد، ۱۳۸۹. ۳- موزن، فاطمه، جرم سیاسی در حقوق ایران، دانشگاه تهران، کارشناسی ارشد، ۱۳۸۰. ۴- کاظم پور، ثنا، بررسی تحولات جرم سیاسی در ایران با نگاهی به قانون جزای فرانسه، دانشگاه تبریز، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، کارشناسی ارشد، ۱۳۹۵. ۵- داعی عباس آبادی، حامد، رابطه محاربه و جرم سیاسی در سیاست جنایی تقنینی ایران و فقه جزایی، دانشگاه علامه طباطبایی، کارشناسی ارشد، ۱۳۸۰. ۶- نظافت، فرامرز، تفاوت‌های جرائم امنیتی و سیاسی، دانشگاه قم، کارشناسی ارشد، ۱۳۸۱.